

Корнило Устиянович

(Згадка в нагоді 30-ліття з дня смерті)

Головецько, гірське село розложилося на долині Укарника та Масинцьового Потока. Гарна околиця. На вершці гірки мальовнича церковця, а до збока другої мов приліпилася резиденція (попівство). Хата велика, світлиць багато, обширні, дерева подостатком.

В кімнаті заляній проміннями сонця сидить на канапі молодий чоловік, в руді гітара. Побіч його і перед ним розсілося п'ятеро невеличких дітей. Пальці власника гітари ворущаються, ударяють по струнах, чути акорд і розноситься чистий, теноровий голос:

„Ой ішов Опанас по горівку для нас,
Зачепився о пень та стояв цілий день.
Прийшла жінка, відчепила та зачала бити,
Іди дурню до домоньку, плачуть в дома діти“.

Цей образок бачу мов крізь серпанок, мов у сні чую ту пісню, бо було це 1877 р. Тоді був у мого батька у гостях Корнило Устиянович, а я належав до того гуртка дітей, що пильно слухали стрійка Корнила та мов в образ дивилися в його небридке обличчя.

Зайвий час безробіття, себто коли не було мальовання якої церкви, перебував Корнило переважно у своєї сестри Марії, замужної за о. Ізидором Бобикевичом в Вижиці на Буковині, або у свого брата, а мого батька Сави, священника в Головецьку, тепер знанім з того, що на його території лежить Маківка.

Пригадую собі мого стрійка, зрештою дуже невиразно, з того часу, як він всякими способами поважно і жартами старався усунути з хатнього ужитку язикову тарабарщину, або польську мову, якою говорила моя бабуся по матері. Це були часи, коли наші священники посилали своїх дітей на науку в польські кляштори, а поведення своє і ціле життя устроювали на взір якогось пана.

Дивно мені, що Корнила змальовує Огоновський в своїй історії літератури назагал дуже підхлібно, але як такого, що хитався між українством і москвофільством. Правда, Огоновський говорить про нього, як про 24-літнього юнака. Та в тім віці, в ті часи—чи міг про себе сказати хто небудь в Галичині, що він українець?

Тямлю вже ліпше стрійка Корнила як 14-літній хлопчик. Тоді саме стали ми приятелями, мимо того, що стрійко втрое старший був від мене. На Різдвяні свята заїхав Корнило до мого батька до Головецька та улаштував нам прегарну ялинку.

В 28 році мого життя поглибилася наша приязнь. В той час малював Корнило церкву у Вістовій коло Калуша у о. Сі-

чинського. Я був уже тоді урядником Випало мені йти на військові вправи. Взяв я відпустку і поїхав перед вправами до Вістової. У о. Січинського були тоді дві його кривнячки панни Підлісецькі. Треба було бачити Корнила, тоді п'ятьдесять-кількалітнього старця, як суперничав зі мною в зальотах до панночок.

Підчас тої таки візити, під викрутом оглянути церкву, як він її малює, Корнило вивабив мене і як станули ми лише у церкві майже в п'ятмі між руштованням спитав:

— Скільки тобі потреба?

Я ніби не догадуючись, питанням відповідаю:

— Чого?

— Грошей, бо я маю лише 20 зл. Якщо тобі більше потреба, то буду мусіти визичити.

Я грошей не потребував то й кажу:

— Мені від вас жадних грошей не потреба.

— А чогож ти приїхав?

— Відвідати вас, подивитися на вас.

— То не можливе. Ти бувби першим, що мене людину бездомну, за яку ніхто не дбає, без інтересу відвідавби.

По виясненню, що воно справді так є, я бачив, що за цю дрібничку, за вияв безінтересовної симпатії, я зєднав собі Корнила на все. Це одначе не перешкодило йому при моїм відїзді непомітно вихати мені до кишені свої останні гроші.

Перед побаченням його на смертному ослоні, бачився я з Корнилом у мене дома. Я тільки що оженився і Корнило разом з моїм батьком зробили моїй жінці першу візиту.

Останній раз бачив я Корнила Устияновича на смертному ослоні в Ровчім коло Борислава. Мав вигляд такий, як за життя, бо блідість смерти не відісталася поза темний тент його лиця. Смерть не змінила його. Середний ріст, чорна чуприна, чолові кути глибокі, чоло високе без зморщків, брови чорні, не надто грубі, випуклі повіки прикрили колісє огнем кидаючі чорні очі, ніс простий, уста малі, неширокий чорний вус, що спливався з невеличкою чорною бородою.

Де Корнило Устиянович вчився, не знаю. Знаю лише, що перші кроки в науці ставляв на академії в наших Дулібах, се лі віддаленім 4 км від Стрия.

Тоді в Дулібах був учителем батько Юліяна Романчука. До него давали сусідні священики, а то і з подальших околиць своїх синів на науку і жартівливо називали ту школу „академією в Дулібах“. З тої академії повиходило багато гарних людей, завдяки незвичайному педагогічному хистові старого Романчука.

Веселі і непосидючі були хлопці старого Миколи Устияновича, а було їх аж сімох. Перемандрували цілу Галичину вздовж і впоперек по наукових заведеннях, то як виступивші, то як виступлені, а Корнило опинився на науці малярства у Відні. Скоро переняв він перші науки від учителів, та мусів пі-

ти на власний хліб, бо у старого Миколи було, як сказано, таких непосидючих синів аж сімох та ще три доньки.

Тяжкий кожний початок, а у Корнила той початок був ще трудніший. Він відразу відбіг від смаку тодішних людей, що могли йому дати заробіток. Тяжке, незavidне було життя мистця-маляря. Нікому було купувати малюнків. Священики, та церковні комітети, що давали малювати церкви, мали цілком застарілий погляд на малярство, а то і цілком жадного. Наскрізь консерватисти, вимагали, щоби їх церква була так розмальована, як у сусідньому селі. А пожалься Боже, як наші сільські церкви були розмальовані! Ще і нині можна побачити в них старі малюнки, де Анна цілком такий самий, як Каяфа, а й Пилат на Каяфу чи Анну схожий, лише одягом різниться. Великі та малі пророки, дідугани з півметровими бородами, стояли підпершися палицями в формі довбень, що то їх перші розбійники уживали.

Як тут малювати Корнилові церкву, коли він на взірцях заходу вчився.

Тяжко доводилося йому здобувати роботу, ще тяжче працювати. Самітний пересиджував у чужому селі і розтирав спорим каменем на великій камінній плиті фарбу з олією та заліплював самоколи в напрасно на сонді висохлім дереві, що з него побудовано церкву — кітом або кусками полотна, роздумуючи чи то над укладом груп, чи над виразом лица святців. В вільних від сеї механічної праці хвилих кидав малі шкідци, що відтак мали появитися в більшій величині на іконостасі. Увечері, у чужому домі сідав при каганці, чи лоївці (лямпи та мильові свічки були тоді люксомом) та списував думки, що підчас розтирання фарб та заліплювання самоколів родилися в його голові.

Без ателів, без англійських бюрок повставали у Корнила навіть цінні образи, поезії, історичні драми.

Свої малярські студії, та знання поширив відтак Корнило у Москві і Петербурзі, а закінчив їх в Академії Мистецтва у Відні, де йому признали за Мойсея на горі Синаї відзначення.

Мимо праці, знаходив час на мандрівки. Радо і багато подорожував, а мав таку прямо феноменальну пам'ять, що те, що раз бачив або прочитав, тямив з найменшими подробицями. Звидів Альпи, Апеніни, Карст. Богато подорожував по Італії. Як які гроші придбав (а то у нього рідко лучалося), то зараз їхав чи на Крим, чи на Кавказ, чи над Чорне Море, у Київ, чи у Рим. Наші тай буковинські Карпати перейшов пішки вздовж і вшир.

Корнило був незвичайно дотепний, був і незвичайно любим товаришем. Все вносив у товариство веселість і від людей не сторонив, а навпаки шукав товариства і був його душею.

Любив малих дітей, не раз цілі гурти їх збирав коло себе та оповідав їм гарні епізоди з нашої старовини, або співав при гітарі своїм троха нисовим голосом жартівливі пісні...

Не мені оцінювати працю цього потрійного мистця, поета, декламатора та маляра; тут хочу лиш подати не оцінку, а вражіння, яке на нас молодих, а то і ровесників, чи старших його сучасників викликувала творчість Корнила Устияновича.

І так, в „Раєвськiм“ перший Корнило здискредитував роботу насланих емісарів царської Росії, що то ріжними підходами зеднували собі приклонників поміж безхарактерними одиницями серед Галичан. На тодішню молодь мав „Раєвський“ незвичайний вплив і треба признатися, що й я завдяки тій лектурі став українцем, хоч моя ціла родина, за винятком Корнила, була „кацапська“.

Поезійки його дрібні так щодо форми, змісту і краси, писані часто верховинським говором, загально подобалися. А що не безвартні були, засвідчує сам найбеззглядніший критик Іван Франко, вмiщуючи ті поезії в редактованих ним виданнях.

Історичними драмами Корнила Устияновича захоплювалися свого часу всі, а передусім тодішня молодь. В них видигає він наші старинні історичні постаті. Не імпонували нам вже більше Казимири і Болеслави, бо ми — в драмах Корнила — мали своїх Святославів, Володимирів, Ярославів. До тогож часу не було у нас жадної історичної драми.

Читання отих драм і віршів не могло лишитися без впливу на молодь, мусіло освідомлювати несвідомих і гартувати характерних.

Останньою ділянкою його творчости — малярством — повиненби зайнятися хтось з мистців малярів.

Всі праці К. Устияновича годі зібрати, бо розсіяні по цілій Галичині та північній Буковині, а навіть в Румунії. Праці ці в великій часті в часі всесвітньої війни понижилися будьто на згарищах церков, будьто через розграблення приватних мешкань власників Корнилових образів москалями або мадрами.

Велику збірку малюнків його маю я, багато знаходиться його творів у Павла Устияновича і Юліяна Шиха на Буковині, у Олекси Устияновича у Відні, Мірка Устияновича в Ужгороді, у О. Бачинської і у А. Дудрикової у Львові.

За моїх наймолодших літ бачив я Корнилів образ „Адама і Еву“. Бачив такж шкіц, як козаки розсілися на степу у ночі коло ватри, покінчивши шаблями якусь роботу, певні, що татарина поблизу нема. У дра Козакевича, лікаря в Коломиї є образ „Василко Теробовельський“, осліплений Давидом. В Преображенській церкві у Львові є великий образ Мойсея на горі Синаї. В моїй збірці знаходяться два образки з полудневою фльорою: оба представляють невеличкі пальмові гаї; чотири обриси гір; три невеличкі краєвиди зі Скільських гір; два побутові знад мсря; дві маленькі палетки на

кожній по одній кінській голові; образок льва; пять погрудь жінок в галицьких етнографічних ношах; студія одної жінки; танець русалок до півночі над рікою, зарослою очеретом; три портрети; Ісус Христос; два невикінчені шкідливі неначе взірді до майбутніх більших картин „Розпуки“. Останнім, а властиво першим з моєї збірки є „Семен Палій, лихом недобитий“, картина 40/50. Церков, мальованих Корнилом я оглядав чимало, всеж таки скажу, що і одної десятої частини не бачив. Вониж по цілій Галичині, Буковині, дещо на Волині, а дещо і на Великій Україні.

В Скільських горах є два гарні образи кисти Корнила в церкві в Славську: Тайна вечерея та Матір Божа, в Головецьку великий образ запрестольний Матери Божої, в Плавю архистратиг Михаїл.

В Сколім цілий іконостас малював Корнило, а в Синевідську Вижнім цілу церкву. На стінах церкви тамже багато мальовил представляючих історично релігійні, а то і чисто історичні сцени з української бувальщини побіч чисто релігійних. На жаль мальовила ці почорніли так, що з трудом можна їх дозріти. Перед смертю вималював Корнило два запрестольні образи і цілий іконостас за винятком Св. Миколи (що його по композиції Корнила вималював його помічник) в Довгім коло Борислава.

Недавно тому був я в пошукуванні за споминами про Корнила у його шурина о. Ізидора Бобикевича в Саджавці коло Коломиї і знайшов там кілька портретів (о. Бобикевича, його жінки, Миколи Устияновича і його дочки Сальомеї). Є там теж голова гарної дівчинки та хлопчик, що грає на скрипці, Матір Божа, та образ Св. Анни, що вчить маленьку ще Матір Божу читати.

о. Бобикевич розказував мені, що у них був гарний великий образ Корнила „Масакра України“. Як описували, виглядав сей образ так: на палі вбитім у землю застромлена людина з раною у грудях, а кров плямить її одяг та каплями спливає по палі, на лиці передсмертні муки. Під палем з глибокою раною мертва вже жінка, а на її подолку убита скривавлена дитина. Побіч паля вбитий козак, рукою хватає землю, що він її боронив, та за неї згинув. А все освічене луною пожару.

Образ цей, щоби зберегти його, в час війни повісив о. Бобикевич у церкві між святими, та москалі занявши Саджавку лишили всіх святих у церкві, а образ забрали з собою.

Не вдалося мені оглянути церкву в Шешорах, де має бути Корнилів образ Івана Хрестителя.

В Бориславі завязали товариство, щоби назбирати грошей на памятник Корнилові в Довгім. Знаю, що деяка рідня там гроші післала. А тимчасом замість памятника — яма. О-

станки зігнили, запалася земля і дерев'яний хрест не витримав 30 літ від того сумного дощового дня — коли Його ховали на широкій долині річки Стрия, захищений з обох її берегів зеленими верхами Бескиду.

Головецько, 10. IV. 1933.

М. Гайворонський

(Нью-Йорк)

З музики

I.

ІВАН КНОР (1853—1916)

Не знаю, може дехто й чув та знає про те, про що тепер пишу, та я таки розкажу про одного чужинця, що полюбив нашу пісню та оставив Україні прекрасну пам'ятку. Називався він І в а н К н о р. На Україну переселилися його батьки зі Східної Пруссії, коли малому було літ чотири. Мати скоро почала вчити Івана грати на фортепяні, а малий робив гарні поступки, крім того залюбки виспівував та вигравав наші пісні а на сьомому році почав сам компонувати.

1868-го року переїхала ціла родина до Липська і тут Івана прийнято на науку до тамошньої консерваторії, де учителем гри на фортепяні був йому Мошелес, теорії—Ріхтер, а композиції—Райнеке.

Цікаво: Того самого року вступив на науку до Липської Консерваторії і наш Микола Лисенко та так само його учителями були Ріхтер і Райнеке. Не знати, чи коли Лисенко і Кнор стрінулися і чи Лисенко де згадав про стрічу із Кнором.

Скінчивши консерваторію вернув Іван Кнор на Україну і став учителем музики в Харкові у Дівочому Інституті. Досить багато тоді вже компонував та хибувало йому відваги пускати свої твори в світ. Із страхом та трепетом бере він одну свою композицію на симфонічну оркестру і посилає її до осуду славному своєму землякові Йоганнесові Брамсові. Брамс попав у захват, так дуже сподобалася йому Іванова композиція: опус 7, варіяції на тему мельодії української народньої пісні.

Так то наша народня пісня послала доріженьку Іванові на становище учителя, а відтак ректора консерваторії у Франкфурті н/М. Це Брамс його запропонував і Кнор лишився там аж до своєї смерті, 1916 р.

Годиться сказати, що Кнор має славу одного із найкращих учителів і що він дав Німеччині та Англії цілу плеяду добрих композиторів. Між матеріялами про Кнора я знайшов